

Çözülemeyen Düğüm: Bosna-Hersek**Beste UÇAR****Unsolvable Knot: Bosnia And Herzegovina****ÖZET**

Bu makale, Bosna-Hersek Federasyonu'nun mevcut sorunlarının tarihsel bir bakış açısıyla ortaya konulmasını ve bu sorunların neden-sonuç ilişkisi içerisinde analiz edilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda özellikle siyasi sistemdeki tıkanıklıklar, bölgedeki çatışmaları sonlandırmak ve üç etnik grubun bir devlet çatısı altında barış içinde bir arada yaşayabilmeleri amacıyla imzalanan Dayton Barış Antlaşması'nın ortaya çıkardığı yapısal sorunlar etrafında incelenecektir. Değerlendirmeler ışığında çalışma, Bosna-Hersek Federasyonu'nun sorunlarının kalıcı bir şekilde çözülebilmesi ve istikrarlı bir siyasi sistemin temini için anayasada bir takım yapısal değişikliklerin gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bosna-Hersek, Dayton Barış Antlaşması, Siyasi İstikrarsızlık, Etnik Milliyetçilik

ABSTRACT

This article aims to present the current problems of the Federation of Bosnia and Herzegovina with a historical perspective and analyze these problems in a cause-effect relationship. In this context, the bottlenecks in the political system will be examined around the structural problems arising from the Dayton Peace Agreement, which was signed in order to end the conflicts in the region and to enable three ethnic groups to live together in peace under the roof of a state. In the light of the evaluations, the study draws attention to the necessity of some structural changes in the constitution in order to permanently solve the problems of the Federation of Bosnia and Herzegovina and ensure a stable political system.

Key Words: Bosnia and Herzegovina, Dayton Peace Agreement, Political Instability, Ethnic Nationalism

Giriş

Eski Yugoslavya'yı oluşturan altı federe devletten biri olan Bosna-Hersek, Balkanlar'da başkenti Saraybosna olan, 3 milyonu aşkın nüfusa sahip, Sırlar, Boşnaklar ve Hırvatlar olmak üzere üç kurucu halktan oluşan ve bağımsızlığını 3 Mart 1992 tarihinde kazanmış bir federasyondur. Nüfusunun %50,11'ini Boşnaklar, %30,78'ini Sırlar ve %15,43'ünü de Hırvatlar oluşturmaktadır. Boşnakların etnik köken olarak Avar Türklerinden geldikleri ileri sürülmekle beraber Hırvat ve Sırların etnik olarak Slav ırkına mensup oldukları bilinmektedir.¹

Ülkede ayrıca %3,68'lik bir oranda diğer etnik gruplar mevcuttur. Genel itibariyle nüfus oranlarıyla paralel olarak Boşnaklar Müslüman, Sırlar Ortodoks ve Hırvatlar Katolik nüfusu oluşturmaktadırlar. Verilerde de görüldüğü üzere Bosna-Hersek pek çok farklı etnik kimliği ve dinleri bünyesinde bulunduran bir ülke durumundadır. Tarih boyunca devletlerarası güç mücadelelerinin, göçlerin ve istilaların mirası olan bölgede ki etnik zenginlik, bugün Bosna-Hersek'teki pek çok sorunun da temelini teşkil etmektedir.

Ülkenin siyasi yapısını, 1992-1995 yılları arasında gerçekleşen Bosna Savaşı sonrası imzalanan Dayton Barış Antlaşması oluşturmaktadır. Bu anlaşma ile Bosna-Hersek, çizilen sınırları ve toprak bütünlüğü ile bağımsız bir devlet olarak uluslararası alanda tanınmıştır. Ancak anlaşmanın, bölgede çatışmaları bir an önce durdurabilmek amacıyla acele hazırlanmış olması ve taraflara imzalaması zorunlu kılınması, anlaşmanın kurduğu sistemin işlevsizliğine sebep olmuş ve Bosna'da arzulanan sürdürülebilir bir barışı ne yazık ki tesis edememiştir.

Bugün ülkede ki sorunların büyük bir kısmı siyasi ve kurumsal yapıların

işlevsizliğinden ve karmaşıklığından kaynaklanmakla beraber, işsizlik, gelir düzeyinin düşüklüğü, göç, etnik milliyetçilik ve ayrımcılık, yolsuzluk, Avrupa Birliği ile entegrasyonun bir türlü sağlanamaması gibi toplumsal, ekonomik ve siyasi birçok unsur da Bosna'da çözülmeyi bekleyen sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Dayton Barış Anlaşması ile oluşturulan Bosna-Hersek anayasasının ülkenin ihtiyaçlarına ne denli yanıt verdiği incelenecek ve hangi alanlarda, ne şekilde reform yapılabileceği üzerinde durulacaktır. Sorunların doğru anlaşılabilmesi ve değerlendirilebilmesi için makaleye tarihsel arka planı ile başlanacak, daha sonra sırasıyla ülkenin siyasi yapısı, ekonomik durumu ve Avrupa Birliği üyelik süreci incelenecektir.

Tarihsel Arka plan

Bosna-Hersek tarih boyunca farklı pek çok devletin himayesi altında kalmıştır. Roma İmparatorluğunun zayıflamasından sonra bölgede siyasi istikrar bir türlü sağlanamamış, ancak 13.yy'da Bosna Krallığı'nın kurulmasıyla bölge göreceli bir istikrara kavuşmuştur. O zamanlar Avar Türkleri soyundan gelen Boşnaklar diğer dinlere toleransla yaklaşan ve Tanrının birliği üzerine kurulu olan Bogomolizm dinine mensuplardı. 1463'te Osmanlı Devleti'nin himayesi altına giren bölgede, yerel halk İslamiyet'i 40 yıl içinde kendi istekleriyle benimsemiş ve Boşnaklara devletin önemli kademelerinde görevler verilmiştir.²

1878 Berlin Barış Antlaşmasıyla, Bosna-Hersek sembolik olarak Osmanlı Devleti'ne bırakılsa da Avusturya-Macaristan tarafından işgal edilmiş ve yönetilmiştir.³ Aynı zamanda bu anlaşma ile büyük güçler tarafından Balkanlarda yapay ve dengesiz bir düzen oluşturulmuş, düzenin doğurduğu sıkıntılar bugün hala bölgede devam etmekte olan önemli kronik sorunlar haline gelmiştir. Osmanlı döneminde Bosna-Hersek halkına dini

¹ Cüneyt Yenigün, Ümit Hacıoğlu, "Bosna-Hersek Batı'nın Güvenini Kaybettiği Medeniyet", *Dünya Çatışmaları*, ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Ankara: Nobel Yayıncılık, 4.baskı, 2016, s. 671.

² Yenigün, Hacıoğlu, a.g.e., s. 672.

³ Barış Özdal, R. Kutay Karaca, *Diplomasi Tarihi I*, 3.baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2018, s.608.

mensubiyetine göre muamele yapılırsa da 1878'de oluşturulan düzen sonrasında özellikle sıcak denizlere inme ve güneye yayılma gayretleri içinde olan Rusya'nın milliyetçi fikirleri bölge halklarına aşılmasıyla etnik kimlik ön plana çıkmaya başlamıştır. Yine bu tarihten itibaren Bosna'daki Müslüman nüfus Osmanlı idaresi altındaki diğer topraklara göçmüş ve onların terk ettiği yerlere Sırp'ların yerleştirilmesiyle Bosna'daki etnik yapı Sırp'lar lehine değişmeye başlamıştır.

1908'de Sırbistan ve Hırvatistan'ın bölgeye artan ilgisi nedeniyle Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'i ilhak etmiştir. Fakat bu ilhak uzun süreli olamamış ve 1. Dünya Savaşı sonrasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması ile ayrılan Bosna-Hersek, Hırvat ve Sloven toplumları, Sırp Krallığı ile birlikte Yugoslavya devleti altında toplanmıştır. Yeni kurulan bu devlet Sırp, Sloven, Karadağ, Bosna-Hersek, Makedonya ve Hırvatistan'dan oluşan 6 federe devletten oluşuyordu. İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman-İtalyan işgali altında kalan ülke, bir Hırvat ve Sloven melezi olan Josif Broz Tito tarafından başlatılan direniş hareketiyle işgalden kurtulabilmiştir.

Tito, 1945'te kendisini Mareşal ilan etmesinin ardından uyguladığı politikalarla farklılaşmış ve parçalanmış grupları bir araya getirmeyi başarabilmiştir.

1963 yılında ise ülkenin adı Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca Tito, Sovyet idaresi altında izole olmaktan kaçınarak ülkeye özgü bir milli komünizm kurmuştur ve yönetimi boyunca SSCB'den farklı bir sosyalizm uygulanmıştır. Aynı zamanda Batılı ülkeler Yugoslavya'yı ekonomik, askeri ve siyasi alanda destekleyerek ülkenin savaş sonrası kalkınmasına yardımcı olmuşlardır.

1974'te federe devletlere onay ve veto yetkisi tanıldıktan sonra bu devletler hem daha otonom bir hale dönüşmüş, hem de bazı önemli federal yasaların onaylanmasında siyasal tikanmalar yaşanmıştır.

Yugoslavya'nın bütünlüğünün önemli bir simgesi olan Tito'nun ölümünden sonra ülkeyi bir arada tutan bağlarda gevşemiştir. Ülkede kolektif başkanlık sistemine geçilmiş ve 1974 Anayasasının verdiği yetkilerle federe devletler merkezden çok daha fazla bağımsız hareket etmeye başlamışlardır. Özellikle federasyonun üç büyük cumhuriyeti olan Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenya arasındaki güç mücadelesi Tito'nun kurduğu sistemi işlemez hale getirmiştir. Doğu Bloğundaki yenileşme hareketlerinden de etkilenen federasyon komünizmden demokrasiye geçiş sürecinde kendisini ciddi sorunların içinde bulmuş ve bir türlü toparlanamayarak dağılma sürecine girmiştir. Çözülme, özellikle ekonomik açıdan federe devletler içinde en iyi durumda olan Hırvatistan ve Slovenya ile başlamıştır. Bu iki devlet 25 Haziran 1991'de art arda Yugoslavya'dan ayrıldıklarını açıklayarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Buna karşılık %70'i Sırp'lardan oluşan Yugoslavya Halk Ordusu, bağımsızlık ilanlarına karşı saldırıya geçse de bu iki devletin bağımsızlıklarını tanıyan Avrupa Devletleri olaylara müdahale ederek çatışmaları önlemiştir.

Bu örneklerle cesaretlenen ve daha önce Slovenya ve Hırvatistan ile aynı siyasi statüde bulunan Bosna-Hersek de Aliya İzzetbegoviç önderliğinde Mart 1992'de düzenlenen ve Bosnalı Sırp'ların boykot ettiği bir referandumun ardından bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Avrupalı devletler tarafından Hırvatistan ve Slovenya'ya gösterilen destek Bosna-Hersek için gösterilmemiş ve bu devletler Bosna-Hersek'in bağımsızlığını tanıma konusunda tereddüt etmişlerdir. Bosna-Hersek ancak ABD'nin baskısıyla 6 Nisan 1992'de AB üye devletleri tarafından tanınmıştır.⁴ Bu sessizlikten cesaret alan Sırbistan, Bosna-Hersek'te yoğun bir soykırıma girişmiş, Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gördüğü en büyük savaşa ve insanlık dramına sebep olmuştur.

⁴ Yenigün, Hacıoğlu a.g.e., s. 677.

Çözülemeyen Düğüm: Bosna-Hersek

Bosna'da silahlı çatışma referandumla aynı gün başlamıştır. Kısa sürede tüm ülkeye şiddetlenerek yayılan savaşta çoğunluğunu Boşnakların oluşturduğu yüz binlerce insan öldürülmüştür.⁵ Bu savaşta başta ABD ve AB olmak üzere uluslararası toplumun Sırlara karşı etkili ve caydırıcı önlemlere başvurmaktan çekinmeleri ve Yugoslavya Halk Ordusu'ndan aldıkları destek Sırları daha da cesaretlendirmiş ve Birleşmiş Milletler tarafından güvenli ilan edilen bölgelerde bile binlerce masum insanın Sırp milisleri tarafından katledilmesiyle büyük bir soykırım yaşanmıştır. Bu dönemde BM'nin yapabildiği sadece barış görüşmelerinin yapılabilmesi ümidiyle altı adet güvenli bölge ilan etmek olmuştur, ancak bu güvenli bölgelerde de katliamlar devam etmiştir.

Srebrenitsa Katliamı'ndan sonra uluslararası toplumun Sırlara karşı tepkisi artmış, ardından NATO ile BM prensipte anlaşarak Belgrad'ı ve Sırp güçleri bombalamaya başlamışlardır. Birkaç hafta sonra Sırlar barış masasına oturmuş ve ABD'nin Bosna-Hersek Özel Temsilcisi Richard Halbrook'un aracılığıyla başlayan görüşmelere Boşnakları temsilen Aliya İzzetbegović, Hırvatları temsilen Franjo Tuđman ve Sırları temsilen Deni Miloseviç katılmıştır. Görüşmeler sonrasında 21 Kasım 1995'te Dayton Barış Antlaşması imzalanarak Bosna Savaşı'na son verilmiştir.

Dayton Barış Antlaşması, Oluşturulan Düzen ve Bosna'nın Siyasi Yapısı:

Dayton Barış Antlaşması'nın biri kısa, diğeri uzun vadeli olmak üzere iki temel amacı vardır. Kısa vade de savaşın durdurulması, ölümlerin ve yıkımların önüne geçilmesi uzun

vade de ise kalıcı barış ve istikrar için gerekli ortamın yaratılması amaçlanmıştır.⁶

Dayton Barış Antlaşması ile Bosna-Hersek bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır.

Bosna-Hersek Devleti, bir Bosna ve Hırvat Federasyonu, bir Sırp Cumhuriyeti ve bir uluslararası denetim altında olacak olan Brcko bölgesi olmak üzere iki entite ve bir özerk bölgeye ayrılmıştır. Her iki entitenin kendi anayasası, parlamentosu, hükümeti ve cumhurbaşkanı bulunmakla beraber, Bosna ve Hırvat Federasyonu'nun içinde ayrıca ademi-merkeziyetçi yapıya sahip bir 10 kanton bulunmakta ve bu kantonların da kendi anayasaları, bakanlar kurulları, yasama organları, yargı ve polis teşkilatları bulunmaktadır.

Toprakların %51'i federasyona, %49'u ise Sırp Cumhuriyetine aittir.

Antlaşma ile Halk Meclisi ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan çift kanatlı parlamento, Devlet Başkanlığı Konseyi, Bakanlar Kurulu, Anayasa Mahkemesi ve Merkez Bankası oluşturulmuştur.

- Üç kişiden oluşan devlet başkanlığı konseyinin üyeleri dört yılda bir her toplum için ayrı olarak düzenlenen seçimlerle belirlenmekte ve Devlet Başkanlığı 8 ayda bir konsey üyelerinin arasında rotasyon usulüyle el değiştirmektedir. Başkan dışında kalan diğer iki temsilci başkanın yardımcıları olurlar. Konseyde kararlar oy birliğiyle alınmaktadır.

- Parlamento, üyeleri halk tarafından nispi seçim usulüne göre belirlenen Halk Meclisi ve her üç kurucu halktan beşer delegeye sahip Temsilciler Meclisi'nden oluşur. Alınan kararların parlamentodan geçebilmesi için iki meclisin üç etnik grubunun da bu kararı onaylaması gerekmektedir.

⁵ Mehmet Dalar, "Dayton Barış Antlaşması ve Bosna-Hersek'in Geleceği", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 16 (2008), s. 6.

⁶ Nimet Ceylan, "Dayton Antlaşması Tarihi ve Günümüze Etkileri", 2016, <http://www.tuicakademi.org/dayton-antlasmasi-tarihi-gunumuze-etkileri-2/>

- Bakanlar Konseyi Başkanı, Başkanlık Konseyi tarafından aday göstermesiyle ve Temsilciler Meclisi'nin onayıyla atanmaktadır. Bakanların etnik dağılımı eşit orandadır ve Başbakan her dönem farklı bir etnik gruptan seçilmektedir.

Bunlara ek olarak anlaşma kapsamında, Bosna-Hersek'te DBA'nın sivil kısımlarının uygulanmasından sorumlu merkezi Saraybosna olan, Bosna-Hersek Yüksek Temsilciliği (OHR) oluşturulmuştur. Temsilci, Bosna'da barışın devam etmesi adına gerektiği hallerde devlet yetkililerini görevden alma hakkı da dahil olmak üzere oldukça geniş yetkilere sahiptir ve nitekim bu yetkilerini oldukça sık kullanmıştır. Ayrıca anlaşmayla oluşturulmuş Bosna-Hersek devletinin tüm organlarının üstünde yer alıp karar alma mekanizmasında en yüksek otoriteyi temsil etmektedir. Anlaşmanın askeri kısımlarını ve barışı korumak üzere ise 60 bin kişilik NATO gücü (IFOR) oluşturulmuş, bu güç daha sonra bir stabilizasyon gücü (SFOR) haline dönüştürülerek 2004 yılında görevleri Avrupa Birliği'ne bağlı EUFOR'a devredilmiştir.⁷

Böylece Dayton Barış Antlaşmasıyla oluşturulan yapıya göre, Bosna-Hersek'te, Boşnak-Hırvat Federasyonu, Bosna Sırp Cumhuriyeti ve Bosna-Hersek Federasyonuna ait olmak üzere 3 devlet başkanı, 3 parlamento 3 yargı organı ve 3 hükümet görev yapmaktadır. Bu çok katmanlı bürokratik yapı ve devletin yönetim organlarında ki yetki paylaşım sistemi ile üç etnik grup da yönetime dahil edilmiş, böylelikle çatışmaların ve düşmanlıkların giderilmesi amaçlanmıştır. Ancak bu sistem pratikte işlememiş ve devlet düzeyinde karar alınmasını imkansız hale getirmiştir. Bürokrasinin aşırı yavaşlığı da bu sistemin olumsuz bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devlet Başkanının görevi genellikle dış politika ile sınırlı kalmış olsa da konseyde ki toplum liderlerinin farklı dış politika

perspektifleri ve amaçları dış politika alanında da üniter bir politikaya engel teşkil etmektedir. Örneğin, Boşnak-Hırvat Federasyonu ABD, AB ve Ortadoğu ülkeleriyle yakınlaşmak isterken, Sırp Cumhuriyeti Rusya, Çin, İsrail gibi benzer uluslararası hedef içerisinde olan ülkeler ile yoğun ekonomik ilişkiler içerisine girmiştir.⁸

Entiteler de ise kararlar devlet düzeyinde alınan kararlarla karşılaştırıldığında çok daha hızlı ve etkin alınabilmektedir. Bunun sebebi entitelerin daha geniş yetkilere sahip olmasıyla beraber nispeten yönetimlerin daha homojen yapıya sahip olmasından da kaynaklanmaktadır. Bu durum devletin devletçiklerden daha zayıf kalmasını sağlayarak parçalı ve dengesiz bir devlet yapısına sebep olmaktadır. Entiteler arası bağın kopukluğun diğer örnekleri ise hırvatların bir üçüncü entite ve Sırp Cumhuriyetinin Sırbistan'a bağlanma gibi istekleridir.

Anlaşma ayrıca entite düzeyinde oy kullanma sistemi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ihlal ettiği gerekçesiyle de eleştirilmektedir. Bu konu özellikle AB tarafından ele alınmakta ve Bosna-Hersek'in AB'ye üye olmasının önündeki engellerden birini teşkil etmektedir. Diğer yandan etnik kimlik temelli yönetim anlayışına karşı, 2009 yılında iki Bosna-Hersek vatandaşının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde açtığı davanın sonucunda bu iki vatandaşın haklı bulunmasıyla konu daha yoğun olarak gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği'nin bir diğer rahatsız olduğu konu ise ülkede bulunan Yüksek Temsilcilik aracılığıyla kendini gösteren uluslararası denetimin Bosna-Hersek'in bağımsızlığına aykırı olduğu ve devletin meşruiyet ve yönetim becerisini zayıflattığı nedeniyle eleştirilmektedir.

Anlaşmanın sosyal anlamda da önemli yanlışı uygulamalara sebebiyet verdiğini söyleyebiliriz. Öyle ki DBA, etnik ayrışmayı

⁷ Mehmet Uğur Ekinci, *Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu*, 2.baskı, İstanbul: SETA Yayınları, 2016, s. 18.

⁸ Nurcan Özgür Baklacioğlu, "Savaş Sonrasında Uluslararası Yönetim Altında Dış Politika: Bosna-Hersek Örneği", *Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi*, edt. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: Der Yayınları, 2014, ss.243-293.

Çözülemeyen Düğüm: Bosna-Hersek

yasallaştırarak, ülkenin bölünmüş halini daha da pekiştirmekte ve topluluklar arası entegrasyonu zorlaştırmaktadır. Her etnik grubun okullarının ve müfredatlarının ayrı olması toplumsal ayrışmanın nesilden nesile devamını sağlamakta ve düşmanlık duygularının ısrarla yaşatılmasına sebep olmaktadır.

Anlaşma ayrıca bölgenin tarihsel ve demografik gerçeklerine aykırı şekilde çizilmiş sınırları da teminat altına almıştır. Soykırım suçlusunu Sırp lar ülke topraklarının %49'una sahip olarak federasyondan ayrı devlet başkanı, parlamentosu yargı organı ve bakanlar kuruluna sahip yarı özerk bir oluşum içinde bir cumhuriyet sahibi olmakla kalmayıp aynı zamanda savaş sırasında soykırım ve göç yollarıyla Sırplaştırdıkları Boşnak bölgelerini de kendi cumhuriyetlerinin sınırlarına katabilmişlerdir.

Durum böyle olunca reform, her ne kadar ilgili otoriteler tarafından gerekli görülse de ortaya atılan öneriler sistem içerisinde sıkışıp kalıyor ve bir türlü çözüme ulaşamıyor. Bu tıkanmaların sebepleri elbette etnik gruplar arasındaki görüş farklılıklarından da kaynaklanıyor. Özellikle reform paketlerinin parlamentolarda onaylanmasını reddeden milliyetçi partiler ve siyasetçiler reform çalışmalarının yavaş ilerlemesinin en büyük sebeplerinden birini oluşturmaktadır.

Ekonomi:

Savaş öncesi dönemde Bosna-Hersek, Yugoslavya'nın en önemli ağır sanayi altyapısına sahip federe devletlerinden biri iken savaşın ardından zarar görmüş sanayi tesisleri ülkenin sanayiye dayalı ekonomik yapısını devam ettirmesini önlemiştir.⁹

Savaş Bosna'da devasa bir maddi kayba sebep olmuş bu nedenle ülkenin savaş sonrası ekonomik yapılanması büyük oranda dış ülkelere ve uluslararası kuruluşlardan gelen yardımlarla inşa edilmiştir. Yine de

ülkedeki ekonomik gelişme yavaş ilerlemektedir. Siyasi sistemin yol açtığı yolsuzluk, organize suçlar, yüksek maliyetli hükümet harcamaları gelişmenin yavaş ilerlemesinin en önemli sebeplerindedir. Bosna-Hersek Eski Yüksek Temsilcilerinden Paddy Ashdown'un deyişiyle Bosna-Hersek'te en az 1200 yargıç, 760 yasa yapıcı, 180 bakan ve 4 hükümet bulunmaktadır. Devlet gelirlerinin yıllık %40'tan fazlası bu çok yapıli devlet sistemine harcanmaktadır. Böylelikle uluslararası yardımlarının çoğu devletin ekonomik gelişmesi için kullanılamamaktadır.¹⁰

Bu anlamda Bosna-Hersek kamu harcamalarının yıllık gelire oranı bakımından Avrupa'da birinci sırada bulunmaktadır.¹¹

Ülkede işsizlik oranı %18,4 olarak tespit edilmekle birlikte resmi olmayan kaynaklarda bu oranın %40'ları geçtiği söylenmektedir. Ayrıca genç işsizlik oranı çok daha yüksektir ve bu durum eğitilmiş gençlerin ülkeden göç etmesine sebebiyet vermektedir. İşsizlik sorunu son yıllarda beraberinde toplumsal protestolara ve grevlere de neden olmaktadır. Özellikle üniversitelerde öğretim üyelerinin düşük reel ücretler ve bilimsel araştırma için kaynak tahsisi yapılamamasına karşı gerçekleştirdikleri grevler basında geniş yankı uyandırmıştır.¹²

Bosna'da işsizliğin düşürülmesi için istihdam yaratılması önemli bir şarttır. Bu bağlamda yabancı yatırımlara teşvik ve güvencelerin sunulması gerekmektedir ancak burada da hükümet içindeki anlaşmazlıklar çözüm yolunu tıkamaktadır.

Hâlihazırda kötü olan ülke ekonomisi bir de 2014 yılının Mayıs ayında meydana gelen sel felaketi ile sarsılmıştır. Selin meydana getirdiği maddi zararın ülkenin yıllık

ULUSAM

⁹ İNSAMER, "Bosna Hersek", https://insamer.com/tr/bosna-hersek_504.htm

¹⁰ Dalar, a.g.e., s. 17.

¹¹ Ekinci, a.g.e., s. 40.

¹² Mustafa Türkes, "Bosna'nın Çözülemeyen Sorunları ve Dayton Sıkışması", 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bosnanin-cozulemeyen-sorunlari-ve-dayton-sikismasi>

GSMH'sinin yüzde 15'ine denk geldiği tahmin edilmektedir.¹³

Avrupa Birliği Üyelik Süreci:

Entitelerin belki de dış politikada somut olarak uzlaşabildiği tek unsur Avrupa Birliği'ne üyeliğin bir an önce gerçekleştirilmesi arzusudur. Ülkede büyüyerek devam eden ekonomik zorlukların Avrupa Birliği ile aşılabileceği düşünülerek bu alanda ki gelişmelere büyük önem verilmektedir. 2003 Selanik Zirvesi ile Bosna-Hersek "potansiyel aday ülke" statüsünü kazanmıştır ve 2016'da yaptığı üyelik başvurusu aynı yılın sonunda AB tarafından kabul edilmiştir. Aynı zamanda Haziran 2008'de imzalanan İstikrar ve Ortaklık Antlaşması 2015 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmanın amaçları istikrar sağlamak, piyasa ekonomisine geçişi desteklemek ve bölgesel işbirliğini teşvik ederek ülkeleri AB üyeliğine hazırlamaktır.¹⁴ AB, Bosna-Hersek vatandaşlarına vize uygulamasını 2010 yılında kaldırmıştır. Ancak üyelik için gerekli olan kriterleri sağlayamadığı için hala potansiyel aday ülke konumundadır.

AB'nin Bosna-Hersek'ten istediği düzenlemeler genel olarak şunlardır: idari ve bürokratik yapının yeniden inşası, yargı reformu, organize suçlarla mücadele, rekabet gücünün artırılması, demokratikleşme.

Ülkedeki çok katmanlı idari yapı siyasi anlamda bir bütünleşmenin önüne geçerek bu alanlarda reform yapılmasını ne yazık ki imkânsız hale getirmektedir.

Özellikle merkezi hükümetin entitelere karşı işlevsizliği AB için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Veto yetkisinin ve kolektif cumhurbaşkanlığı sisteminin kaldırılmasını, yerine sınırlı yetkilerle yürütme gücünün kendisinde toplandığı ve doğrudan seçilen tek

kişilik cumhurbaşkanlığının kurulması tavsiye edilmektedir.¹⁵

Bu bağlamda Bosna-Hersek'in merkezileşmeye doğru bir atılım gerçekleştirilmesi ülkenin Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda atacağı önemli bir adım olacaktır. Demokratikleşme ise sivil toplumun yönetime daha aktif katılmasıyla ve azınlıkların devletin üst kademelerinde göreve gelmelerinin yolunu açacak olan düzenlemelerin yapılmasıyla mümkün olacaktır.

Ancak Bosna-Hersek'in merkezileşme ve demokratikleşme yolunda gösterdiği gayret ve gelişme ona henüz tam adaylık statüsünü vermeye yetecek düzeyde değildir. Reform hareketlerinin hızlanması ve etkinlik gösterebilmesi için devlet düzeyinde işler kararlar çıkabilmelidir. Bu ise yine ancak merkezileşmenin getirebileceği bir süreçtir. Özetle Bosna-Hersek'in kurumlarının Kopenhag Kriterleri bağlamında AB ile entegrasyonu sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi Bosna-Hersek'e AB'nin kapılarını açacak olan anahtar unsur olacaktır.

SONUÇ:

Dayton Barış Antlaşması'nın oluşturduğu düzen ile savaşın durdurulması olan kısa vadeli amacın teknik olarak gerçekleştirilebildiği ancak kalıcı barış ve istikrar ortamının yaratılması olan uzun vadeli amacın gerçekleştirilmekten uzak kaldığını çalışmada ki değerlendirmeler sonucunda söyleyebiliriz.

Ülkenin siyasi ekonomik ve sosyal yapısı bütünlük ve uyum göstermekten uzak kalmakta ve köklü bir reform ihtiyacı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda anlaşmayla yasallaşan etnik gruplaşmanın tasfiyesi ve idari kurumların bütünleştirilerek üniter bir yapının inşası Bosna'da reform bekleyen önemli iki uygulama alanıdır. Reform sürecini tıkayan veto sisteminin düzenlenmesi ve ayrımcı, ayrılıkçı çıkarlar peşinde koşan, bölgede milliyetçiliği daha da körükleyen

¹³ Ekinci, a.g.e., s. 41.

¹⁴ İdil Gülnihal Yazıcı, "Dayton Barış Antlaşmasının Günümüzde Bosna-Hersek'te Demokratikleşme Sürecine Etkisi", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, C. 1, S. 1, (2018), s. 6.

¹⁵ Dalar, a.g.e., s. 22.

siyasetçilerin yerlerini daha ılımlı ve uzlaşmacı siyasetçilerin alması Bosna'da reformlar yoluyla sorunların giderilebilmesi ve ortak bir Bosna-Hersek kimliğinin oluşturulabilmesi adına en önemli başlangıç adımları olacaktır.

Ankara: Nobel Yayıncılık, 4.baskı, 2016, ss. 671-690.

Kaynakça

BAKLACIOĞLU Nurcan Özgür, "Savaş Sonrasında Uluslararası Yönetim Altında Dış Politika: Bosna-Hersek Örneği". *Karşılaştırmalı Dış Politika Analizi*, edt. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: Der Yayınları, 2014, ss.243-293.

CEYLAN Nimet, "Dayton Antlaşması Tarihi ve Günümüze Etkileri", 2016, <http://www.tuicakademi.org/dayton-antlasmasi-tarihi-gunumuze-etkileri-2/>, e.t. 20.10.2020.

DALAR Mehmet, "Dayton Barış Antlaşması Ve Bosna-Hersek'in Geleceği", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 16 (2008), s. 6.

EKİNCİ Mehmet Uğur, *Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu*, 2.baskı, İstanbul: SETA Yayınları, 2016

ÖZDAL Barış, KARACA R. Kutay, *Diplomasi Tarihi I*, 3.baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2018

İNSAMER, "Bosna Hersek", https://insamer.com/tr/bosna-hersek_504.htm, e.t. 20.10.2020.

TÜRKEŞ Mustafa, "Bosna'nın Çözölemeyen Sorunları ve Dayton Sıkışması", 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bosnanin-cozulemeyen-sorunlari-ve-dayton-sikismasi>, e.t. 20.10.2020.

YAZICI, İdil Gülnihal, "Dayton Barış Antlaşmasının Günümüzde Bosna-Hersek'te Demokratikleşme Sürecine Etkisi", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, C. 1, S. 1 (2018), ss. 97-105.

YENİGÜN Cüneyt, HACIOĞLU Ümit, 'Bosna-Hersek Batı'nın Güvenini Kaybettiği Medeniyet' , *Dünya Çatışmaları*, edt. Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman,